

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

УДК 336.221

JEL C12, G22, H25, L66, Q12, Q14

Податкове навантаження з податку на прибуток підприємств харчової промисловості України

Шірінян Л.В. , Бойко С.В. , Толстенко О.Ю.

Національний університет харчових технологій

 Бойко С.В. E-mail: svitlanaboyko@ukr.net

Шірінян Л.В., Бойко С.В., Толстенко О.Ю.
Податкове навантаження з податку на прибуток підприємств харчової промисловості України. Економіка та управління АПК. 2023. № 1. С. 87–101.

Shirinian L., Boiko S., Tolstenko O. Tax burden of food industry companies of Ukraine. AIC Economics and Management. 2023. № 1. PP. 87–101.

Рукопис отримано: 12.04.2023 р.
Прийнято: 19.04.2023 р.
Затверджено до друку: 25.05.2023 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2023-181-1-87-101

Визначено, що податкове навантаження визначає сплату податків суб'єктом ринку до різних бюджетів і слугує основою для перевірки Державною податковою службою. Ставку податку на прибуток підприємств, яку встановлено в Україні на рівні 18 %, називають нормативною. Ефективну ставку оподаткування можна визначити з позицій макроекономічного аналізу - податкового навантаження для галузі і з позицій мікроекономічного аналізу - податкового навантаження для окремих підприємств. Актуальним є дослідження ефективного податкового навантаження підприємств харчової промисловості, які формують значні частки ВПП і обсягів податкових виплат у Зведеному бюджеті країни.

Метою дослідження є мікроекономічний аналіз впливу факторів на ефективну ставку податку на прибуток підприємств на прикладі підприємств харчової промисловості України та перевірка гіпотези про ступінь відхилення ефективної ставки від нормативної ставки податку на прибуток харчових підприємств.

Для аналізу застосовано методи узагальнення, описової статистики, систематизації, використано факторний та кореляційно-регресійний аналізи. Економіко-статистичний аналіз проведено з використанням програмних пакетів Microsoft Office.

Запропоновано алгоритм формульного забезпечення обчислення ефективної ставки податку на прибуток підприємства. Визначено перелік фінансових операцій на харчових підприємствах України, що продукують зміну фінансового результату до оподаткування. Виявлено, що останнім часом ефективне податкове навантаження є максимальним наближенням до нормативної ставки податку на прибуток 18 %.

Розроблено методологію мікроекономічних розрахунків для оцінювання податкового навантаження на прибуток підприємства на основі факторів-показників, серед яких: активи підприємства, дохід від реалізації продукції, кількість працівників, частка зобов'язань в активах, частка матеріальних активів в активах, частка оборотних активів в активах, рентабельність активів і власного капіталу, трудомісткість, темп зростання ВВП. Визначено кореляції між ефективною ставкою податку на прибуток та факторами. Найбільшу кількість факторів впливу і кількість кореляцій отримано для чотирьох підприємств вибірки: ПрАТ «Монделіс Україна», ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика», ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода», ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика».

Ключові слова: податкове навантаження, податкова віддача, нормативна ставка оподаткування, ефективна ставка оподаткування, підприємства харчової промисловості, факторний аналіз, кореляційний аналіз.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Податкове навантаження (віддача) на прибуток на підприємствах є важливою складовою діяльності підприємства та предметом наукових досліджень. Як показник, що розраховується, він визначає сплату податків суб'єктом ринку до різних бюджетів і слугує основою для формування плану перевірок Державною податковою службою України. Фактичні надходження податку на прибуток підприємства до загального фонду Державного бюджету України (в 2021 році становили 147,752 млрд грн) займають другу позицію в структурі надходжень державного бюджету, що свідчить про вагомість податку на прибуток підприємств, який належить до групи прямих податків у податковій системі України [1].

В Україні базова ставка податку на прибуток підприємств встановлена на рівні 18 % [1]. Дослідження виявляють світову тенденцію до зниження ставки податку на прибуток підприємств [2]. Величина нормативної ставки оподаткування коливається залежно від країни: Словаччина має ставку з податку на прибуток на рівні 21 %, Велика Британія – 18, Франція – 28, Австралія – 25, Угорщина – 9, Словенія – 19 [3 - 4].

Науковці та представники бізнесу, інвестори розмежують нормативну та ефективну ставку оподаткування прибутку підприємства. Ефективну ставку оподаткування за фактичними даними можна визначати по-різному: по-перше, для всіх підприємств певної промисловості – з позицій макроекономічного аналізу податкового навантаження для галузі (фактичне податкове навантаження, що відповідає середньому галузевому показнику), по-друге, для окремих підприємств – з позицій мікроекономічного аналізу податкового навантаження для окремих підприємств. Актуальність питання базується на тому, що порівняння даних для нормативної та ефективної ставок дає змогу визначити, чи відбувається ухилення від сплати податків або навпаки, чи не присутній надмірний податковий тягар для учасників ринку. Відповідна відмінність значень ефективної і нормативної ставок дає інформацію про величину податкових пільг, що надає уряд [5, с. 115]. Податкові служби країни визначають ефективну ставку оподаткування (чи податкової віддачі) з метою примушення платників до сплати сум податкових зобов'язань.

Оподаткування прибутку підприємств стало значного реформування з початку становлення податкової системи України (1992 р.) через зміну ставок податку на прибуток, зміну об'єкта оподаткування та зміну порядку обчислення та сплати податку на прибуток під-

приємств. Останнє реформування відбулося у 2015 році, що змінило об'єкт оподаткування на прибуток, який визначається шляхом збільшення або зменшення фінансового результату до оподаткування на податкові різниці. Отже, на мікроекономічному рівні причиною розбіжностей нормативної та ефективної ставок податку на прибуток є різниці, які виникають при нарахуванні амортизації необоротних активів, при формуванні резервів (забезпечень), при здійсненні фінансових операцій.

Слід також звернути увагу на можливість коригування ставки податку на прибуток через податкові пільги. В Україні податкові пільги (звільнення) за податком на прибуток мають лише підприємства та організації, які засновані громадянськими об'єднаннями осіб з інвалідністю і є їх повною власністю, Чорнобильська АЕС, індустріальні парки [1]. Тому податкові пільги у вітчизняних реаліях не слід вважати інструментом коригування ставки податку на прибуток для звичайних підприємств.

За звітами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, Organisation for Economic Cooperation and Development), у 2020 році, за дослідженням податкових систем 70 держав світу, визначено невідповідність нормативної та ефективної ставок корпоративного прибуткового податку [6]. Перевищення ефективної ставки корпоративного прибуткового податку над нормативною спостерігається у 16 % держав з досліджуваної вибірки (причому, в Чилі на + 27,9 в. п., у Аргентині на + 4,9 в. п.). Нижчий від нормативного рівень ефективної ставки корпоративного прибуткового податку спостерігається у 84 % держав з досліджуваної вибірки: найбільше відхилення у Мальті (- 6,8 в. п.), Бразилії та Туреччині (- 6,7 в. п.), Португалії та Італії (- 6,5 в. п.), Бельгії (- 4,7 в. п.), США та Польщі (- 3,5 в. п.), Латвії та Естонії (- 3,0 в. п.) тощо. Виникає питання порівняння світових тенденцій і даних з ситуацією в Україні для визначення умов оподаткування і ведення бізнесу суб'єктами ринку, розрахунку фінансових показників та обґрунтування інвестиційних проєктів. На жаль, міжнародна агенція ОЕСР не оприлюднює відповідний показник для України, тому актуальності набуває дослідження нормативної та ефективної ставок оподаткування прибутку українських підприємств.

Далі проведемо мікроекономічний аналіз податкового навантаження для окремих підприємств. Важливо з'ясувати сутність та чинники, що призводять до виникнення розбіжностей між нормативною і ефективною ставками на мікроекономічному рівнях.

Дослідник К. Марфі (С. Murphy) визначає податок на прибуток підприємств одним з найбільш неефективних податків, оскільки він пригнічує пропозицію робочої сили та співвідношення капіталу до праці, призводить до переміщення прибутку до юрисдикцій з нижчим оподаткуванням [7]. Дослідник М. Овереш (М. Overesch) вказує на значні відмінності податкової конкурентоспроможності між державами-членами ЄС [8]. Автори М. Хельмановська (М. Helmanovska) та А. Андрейовська (А. Andrejovska) на основі аналізу даних ЄС за 2004-2019 рр. підтвердили гіпотезу впливу зміни розміру законодавчо встановленої податкової ставки на податкову конкурентоспроможність, що впливає на розмір надходжень від податку на прибуток підприємств [9, с. 3]. Х. Шимович (Н. Šimovič) досліджував оподаткування прибутку підприємств в Хорватії та країнах ЄС і визначив систему оподаткування прибутку Хорватії як «надзвичайно стимульовальною та сприятливою для внутрішніх інвестицій» [10, с. 119]. Автори М. Бубаніч (М. Bubanič) та Х. Шимович (Н. Šimovič) продемонстрували суттєвий вплив не лише розміру компанії, а й інших показників, серед яких - фінансовий леверидж, капіталомісткість, частка запасів, рентабельність, трудомісткість, ВВП країни. Водночас виявлено, що фондомісткість та трудомісткість не є факторами впливу на ефективне податкове навантаження [11, с. 59-61]. Надалі ми використаємо відповідні фактори для аналізу ставок оподаткування підприємств харчової промисловості України.

Більшість досліджень засвідчують наявність кореляцій між розміром підприємства, його структурою і прибутковістю та рентабельністю. При цьому кореляції можуть бути як позитивними, так і негативними. Розмір підприємства визначається залежно від величини активів і доходів від основної операційної діяльності, кількості працівників [12, 13, 14].

У праці М. Каррерас (М. Carreras) та інших на прикладі підприємств Південної Америки доведено U-подібний зв'язок між ставкою податкового навантаження і розміром компанії. Дослідники аргументують наявність найбільшого податкового тягаря у малих компаній [15]. Подібний підхід використано у працях таких вчених, як П. Бачас (Р. Bachas) та інших, які досліджували вплив розміру підприємства на податкове навантаження на прикладі Ефіопії [16]. Й. Шин (Y. Shin) та Д. Парк (J. Park) аналізували податкове навантаження підприємств у контексті податкового ризику, який формується компаніями під час листингу та делістингу на біржі. Автори пока-

зали, що вилучені з біржі компанії отримують більше стимулів уникати податків: ефективна податкова ставка вилучених компаній є значно нижчою [17].

Проблематика податкового навантаження на підприємства в Україні досліджена у працях українських вчених: Л. Лемішко, Н. Давиденко, М. Негрей [18, 19], В. Концева, Н. Антоненко, І. Карлова [20], Т. Єфименко та А. Соколовської. [21]. Дослідники Л. Шірінян і М. Арич виконали перевірку висунутої ними гіпотези щодо зв'язку між конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості та часткою грошей, що виділяється підприємством на страхування [22]. Аналіз виявив схильність до страхування підприємств харчової промисловості з більш високою конкурентоспроможністю. Вважаємо за доцільне провести подібний аналіз для визначення інших факторів впливу на рентабельність та ефективні ставки оподаткування підприємств харчової промисловості України.

Метою дослідження є мікроекономічний аналіз впливу факторів на ефективну ставку податку на прибуток підприємств на прикладі підприємств харчової промисловості України та перевірка гіпотези про ступінь відхилення ефективної ставки від нормативної ставки податку на прибуток харчових підприємств.

Гіпотеза нашого дослідження спирається на визначення факторів та припущення, що відхилення ефективної ставки податку від нормативної ставки податку на прибуток харчових підприємств залишається на такому рівні, який не суттєво впливає на значення фінансових показників та може не враховуватись під час прийняття управлінських рішень.

Матеріали і методи дослідження. Для аналізу застосовано методи узагальнення, описової статистики (середньої арифметичної простої та середньої арифметичної, середнього квадратичного відхилення, коефіцієнта варіації), систематизації, використано факторний та кореляційно-регресійний аналізи. Економіко-статистичний аналіз проведено з використанням програмних пакетів Microsoft Office.

Нормативна ставка податку на прибуток підприємства, яка закріплена у Податковому кодексі України, є незмінною з 2015 р та становить 18 %, тому хронологічний період аналітичного дослідження відповідає періоду незмінності нормативної ставки податку.

Вибірка підприємств харчової промисловості. Вибірка дослідження включає дані про податкове навантаження, фінансовий стан 17 підприємств харчової промисловості, які презентують діяльність за кодами КВЕД 10.11

(виробництво м'яса), 10.39 (інші види перероблення та консервування фруктів і овочів), 10.41 (виробництво олії та тваринних жирів), 10.51 (перероблення молока, виробництво масла та сиру), 10.71 (виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання), 10.72 (виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання), 10.82 (виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів), 10.86 (виробництво дитячого харчування та дієтичних харчових продуктів). Вибірка дослідження охоплює 17 підприємств, які працюють у більшості регіонів України: Сумська, Київська, Рівненська, Полтавська, Івано-Франківська, Харківська, Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Вінницька області. Основним критерієм формування вибірки підприємств харчової промисловості стала наявність фінансової звітності у відкритому доступі за 2015-2020 рр., в тому числі на порталах Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України.

Для демонстрації вагомості обраних підприємств ми оцінимо показник ємності діяльності підприємства (скорочено як η). Показник η ми визначаємо за допомогою частки доходу підприємства у формуванні ВВП України за формулою:

$$\eta = 100 \% \text{ ЧД} / \text{ВВП}. \quad (3)$$

Тут η – ємність одного підприємства у відсотках, ЧД – розмір чистого доходу від реалізації продукції одного підприємства (грн), ВВП – величина валового внутрішнього продукту України (грн).

Вагомість можна оцінити також за допомогою частки такого підприємства на ринку продукції підприємств харчової промисловості:

$$K = 100 \% \text{ ЧД} / \text{ЗД}. \quad (4)$$

Тут ЗД – величина загального доходу всіх підприємств харчової промисловості (грн), визначена за доходами від реалізації суб'єктів господарювання розділу 10 КВЕД 2010.

Для представленого переліку підприємств найбільшу питому вагу як у харчовій промисловості, так і у ВВП України займає ПрАТ «Монделіс Україна»: $\eta = 0,17 \%$, $K = 1,09 \%$ (табл. 1, де в стовпцях зверху η , знизу K). Разом вибірка становить сумарну ємність $\eta = 0,6 \%$, сумарна частка всіх обраних підприємств $K = 3,90 \%$.

Методологія мікроекономічних розрахунків. Для оцінки податкового навантаження на прибуток підприємства у фаховій літературі

можна знайти різні підходи та відповідні показники. У західній літературі найбільш часто використовуються наступні:

- ефективна податкова ставка (*effective tax rates, ETR*) як відношення виплат з податку на прибуток ($V_{\text{пр}}$) до фінансового результату (або валового прибутку) до оподаткування ($\Phi P_{\text{оп}}$) [11, с. 67, 69; 15, с. 13; 25, с. 6; 26, с. 971; 27]:

$$ETR = 100 \% V_{\text{пр}} / \Phi P_{\text{оп}}. \quad (5.1)$$

- ефективна корпоративна ставка податку на прибуток підприємств (*effective corporate tax rates, ECTR*) як відношення обсягів податкових виплат (ПВ) до значення прибутку від операційної діяльності ($\text{ПР}_{\text{од}}$) [28; 29, с. 586]:

$$ECTR = 100 \% \text{ПВ} / \text{ПР}_{\text{од}}. \quad (5.2)$$

В українській фаховій літературі визначають наведені показники *ETR* і *ECTR* з позицій податкового навантаження (далі як ПН) або податкової віддачі (податкового тиску):

- податкове навантаження з чистого прибутку підприємства як відношення виплат з податку на прибуток ($V_{\text{пр}}$) підприємства до величини чистого прибутку (ЧП) підприємства [30, с. 1225]:

$$\text{ПН}_{\text{чп}} = 100 \% V_{\text{пр}} / \text{ЧП} \quad (6.1)$$

- податкове навантаження з доходу підприємства як відношення виплат з податку на прибуток до величини доходу (Д) підприємства [31, с. 240; 32, с. 197]:

$$\text{ПН}_{\text{д}} = 100 \% V_{\text{пр}} / \text{Д} \quad (6.2)$$

- податкове навантаження з податку на прибуток ($\text{ПН}_{\text{пр}}$) як відношення виплат з податку на прибуток ($V_{\text{пр}}$) до оподаткованого прибутку (ОП) чи до фінансового результату (або валового прибутку) до оподаткування ($\Phi P_{\text{оп}}$) [33, с. 146]:

$$\text{ПН}_{\text{пр}} = 100 \% V_{\text{пр}} / \text{ОП} \quad \text{або} \quad \text{ПН}_{\text{пр}} = 100 \% \frac{V_{\text{пр}}}{\Phi P_{\text{оп}}} \quad (6.3)$$

Наведеного переліку достатньо для проведення мікроекономічного аналізу. Однак, це - не єдиний можливий варіант. До прикладу, на думку дослідників Біжінк (W. Vuijink), Янсена (B. Janssen) та Шольц (Y. Schols), для розрахунку ефективної податкової ставки необхідно розраховувати три показники: відношення сплачених податків до оподаткованого доходу; відношення сплачених податків до чистого доходу; відношення різниці сплачених та відтермінованих податків до оподаткованого доходу [5].

Таблиця 1 – Вибірка підприємств з показниками ємності та частки на ринку продукції підприємств харчової промисловості у 2015-2021 рр., %.

№ п/п	Назва підприємства	Показники по роках							Середнє знач.
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
1	ПрАТ «Монделіс Україна»	0,23	0,17	0,16	0,17	0,15	0,17	0,16	0,17
		1,37	0,94	0,93	1,08	1,06	1,16	1,11	1,09
2	ТДВ «Яготинський масло-завод»	0,08	0,08	0,09	0,09	0,08	0,07	0,06	0,08
		0,49	0,47	0,53	0,58	0,55	0,50	0,40	0,50
3	ТОВ «Пирятинський сир-завод»	0,04	0,04	0,05	0,05	0,03	0,03	0,03	0,04
		0,22	0,25	0,30	0,30	0,24	0,22	0,18	0,24
4	ПрАТ «Дубномолоко»	0,05	0,05	0,06	0,05	0,05	0,05	0,04	0,05
		0,29	0,30	0,33	0,35	0,36	0,36	0,32	0,33
5	ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика»	0,000	0,000	0,001	0,001	0,001	0,0004	0,0004	0,0005
		0,003	0,002	0,003	0,003	0,004	0,003	0,003	0,003
6	ПАТ «Виробничо-торгова кондитерська фірма «Ласощі»	0,002	0,002	0,001	0,001	0,001	0,0003	0,00002	0,001
		0,01	0,01	0,01	0,01	0,004	0,002	0,0002	0,006
7	ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода»	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01
		0,09	0,07	0,06	0,05	0,04	0,04	0,03	0,06
8	ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»	0,01	0,01	0,01	0,05	0,04	0,03	0,02	0,02
		0,07	0,05	0,05	0,34	0,31	0,17	0,13	0,16
9	ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика»	0,08	0,08	0,07	0,06	0,05	0,04	0,04	0,06
		0,47	0,44	0,39	0,36	0,34	0,29	0,27	0,36
10	ПрАТ «Дніпропетровський олійно-екстракційний завод»	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02
		0,11	0,12	0,11	0,08	0,09	0,09	0,06	0,09
11	ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»	0,13	0,10	0,10	0,09	0,08	0,09	0,05	0,09
		0,79	0,58	0,60	0,58	0,58	0,64	0,38	0,59
12	ПрАТ «Тростянецький м'ясокомбінат»	0,01	0,01	0,0004	0,0003	0,00002	0,00001	0,00002	0,002
		0,05	0,03	0,002	0,002	0,0001	0,0001	0,0001	0,01
13	ПрАТ «Івано-Франківський м'ясокомбінат»	0,01	0,01	0,003	0,001	0,0002	0,0005	0,0001	0,002
		0,03	0,03	0,02	0,005	0,001	0,003	0,001	0,01
14	ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика»	0,003	0,003	0,003	0,003	0,004	0,004	0,003	0,004
		0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03	0,02	0,02
15	ПрАТ «Київхліб»	0,10	0,12	0,08	0,05	0,04	0,03	0,02	0,06
		0,58	0,65	0,45	0,34	0,31	0,17	0,11	0,37
16	ПрАТ «Дніпропетровський хлібзавод № 9»	0,01	0,005	0,005	0,004	0,004	0,003	0,002	0,004
		0,04	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,03
17	ПАТ «Одеський консервний завод дитячого харчування»	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001
		0,006	0,006	0,004	0,004	0,004	0,004	0,004	0,005

Джерело: розрахунки авторів за даними фінансової звітності підприємств та Держстату України для ВВП [23], доходів від реалізації суб'єктів господарювання розділу 10 КВЕД 2010 [24].

Для українських реалій пряме використання наведених вище показників може бути незручним, оскільки існує відмінність від положень чинного податкового законодавства та особливостей розрахунку нормативної ставки податку на прибуток підприємств за Податковим кодексом України [1]. За даними ст. 134-136 Податкового кодексу України, розрахунок ефективної ставки податку на прибуток не можна описати однією формулою через необхідність врахування наступних положень та критичних значень показників:

1) обсяг річного доходу підприємства, який визначається згідно з п. 134.1.1 Податкового кодексу України. У разі досягнення, визначеного у п. 134.1.1 Податкового кодексу України обсягу річного доходу, підприємство зобов'язане коригувати (збільшувати або зменшувати) фінансовий результат до оподаткування на всі різниці. З аналізованої вибірки харчових підприємств більшість підприємств (ПрАТ «Монделіс Україна», ТДВ «Яготинський маслозавод», ТОВ «Пирятинський сирзавод», ПрАТ «Дубномолоко», ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода», ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен», ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика», ПрАТ «Дніпропетровський олійноекстракційний завод», ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод», ПрАТ «Київхліб») зобов'язані коригувати фінансовий результат до оподаткування на усі різниці;

2) наявність рішення про застосування чи незастосування коригування фінансового результату до оподаткування на усі різниці у разі набуття річним доходом підприємства обсягу, меншого від обсягу річного доходу підприємства, який визначається згідно з п. 134.1.1 Податкового кодексу України. З аналізованої вибірки харчових підприємств, річний дохід окремих підприємств (ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика», ПАТ «Виробничо-торгова кондитерська фірма «Ласощі», ПрАТ «Тростянецький м'ясокомбінат», ПрАТ «Івано-Франківський м'ясокомбінат», ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика», ПрАТ «Дніпропетровський хлібзавод № 9», ПАТ «Одеський консервний завод дитячого харчування») у 2015-2021 рр. склав менше 20 млн грн (40 млн грн), тому вони мали право вибору застосування чи незастосування коригування фінансового результату до оподаткування;

3) прибутковість чи збитковість підприємства у попередніх податкових роках, оскільки підприємство, незалежно від обсягу річного доходу та наявності рішення про застосування чи незастосування коригування фінансового результату до оподаткування, коригує фінан-

совий результат до оподаткування на від'ємне значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років.

Слід також зауважити, що дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) може формувати додаткове податкове навантаження у випадках реалізації продукції на користь нерезидентів, неприбуткових організацій (згідно із ст. 140 Податкового кодексу України).

Фінансові операції на харчових підприємствах України, що продукують зміну фінансового результату до оподаткування, є наступними:

- придбання, ремонт, реконструкція, модернізація або інші поліпшення основних засобів або нематеріальних активів, нарахування амортизації, уцінення та дооцінювання основних засобів або нематеріальних активів (ст. 138 Податкового кодексу України);

- створення та використання забезпечень для відшкодування наступних (майбутніх) витрат (крім забезпечення витрат на оплату відпусток працівникам, інших виплат, пов'язаних з оплатою праці, та витрат на сплату єдиного соціального внеску, що нараховується на такі виплати) (пункт 139.1 ст. 139 Податкового кодексу України);

- формування та коригування (зменшення) резерву сумнівних боргів або резерву очікуваних кредитних збитків (пункт 139.2 ст. 139 Податкового кодексу України);

- перекласифікація інструментів власного капіталу у фінансові зобов'язання (пункт 140.4-104.5 ст. 140 Податкового кодексу України);

- доходи від участі в капіталі інших суб'єктів господарювання, доходи у вигляді дивідендів (пункт 140.4 ст. 140 Податкового кодексу України);

- інвестиції в асоційовані, дочірні та спільні підприємства, розраховані за методом участі в капіталі або методом пропорційної консолідації (пункт 140.5 ст. 140 Податкового кодексу України);

- придбання та реалізація продукції у неприбуткових організацій, внесених до Реєстру неприбуткових установ, нерезидентів, (пункт 140.5 ст. 140 Податкового кодексу України);

- безповоротна фінансова допомога підприємствам, що не є платниками податку на прибуток або платниками податку, які є пов'язаними особами (пункту 140.5 ст. 140 Податкового кодексу України) тощо.

Враховуючи вказані обставини, ми розробили відповідний алгоритм формульного забезпечення обчислення ефективної ставки податку на прибуток підприємства, який наведено на рис. 1 разом із запропонованими формулами (7 - 8) (рис. 1).

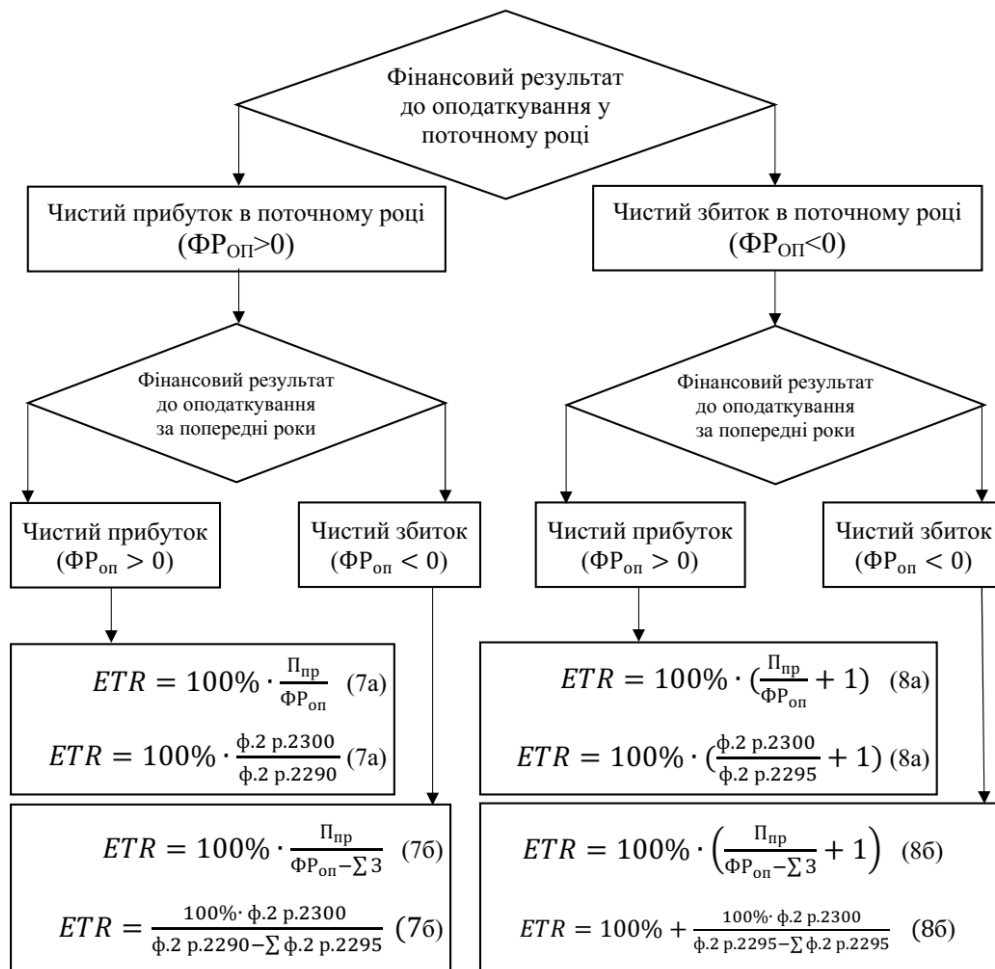

Рис. 1. Алгоритм формульного забезпечення обчислення ефективної ставки податку на прибуток підприємства.

Примітка: за основу для розрахунків обрано положення розділу III Податкового кодексу України, ФР_{оп} – фінансовий результат до оподаткування, П_{пр} – податок на прибуток підприємства, З – збитки до оподаткування минулих податкових років. Запис ф.2 р.2290 – означає рядок 2290 форми 2 фінансової звітності підприємства.

Результати дослідження та обговорення. Розглянемо вибірку досліджуваних підприємств з позицій визначення фінансового результату (табл. 2): фінансовий результат до оподаткування для підприємств поєднує прибуток та збиток. Прибутковість фінансово-господарської діяльності до оподаткування забезпечували від 47 до 82 % підприємств вибірки, за винятком підприємства харчової промисловості, яке отримувало виключно збиток як фінансовий результат до оподаткування (ПАТ «Одеський консервний завод дитячого харчування»). Військові дії, що розпочалися у лютому 2022 року, негативно вплинули на фінансові результати підприємств. За окремими даними, погіршилися фінансові результати до оподаткування у напрямі зменшення фінансового результату ПрАТ

«Рівненська кондитерська фабрика», у напрямі одержання збитку – ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен», ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод», у напрямі збільшення збитку – ПАТ «Виробничо-торгова кондитерська фірма «Ласощі», ПрАТ «Дніпропетровський олійноекстракційний завод», ПрАТ «Тростянецький м'ясокомбінат».

Надалі для аналізу з наведеної вибірки досліджуваних підприємств виключено підприємства, які отримували збиток як фінансовий результат до оподаткування у окремі періоди. Таке виключення пояснюється відсутністю інформації у фінансовій звітності або інших публічних формах звітності про врахування збитків у наступні податкові роки під час коригування фінансового результату до оподаткування.

Таблиця 2 – **Фінансовий результат (прибуток/збиток) до оподаткування вибіркового підприємств харчової промисловості України у 2015-2021 рр., тис. грн.**

№ п/п	Підприємство	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	ПрАТ «Монделіс Україна»	200307	115044	347699	665481	694631	662158	538998
2	ТДВ «Яготинський маслозавод»	75444	158059	200703	309559	221378	153739	-63319
3	ТОВ «Пирятинський сирзавод»	7063	74277	117702	-16006	-62085	37602	-42257
4	ПрАТ «Дубномолоко»	-3738	-20546	20336	35452	20265	21453	22431
5	ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика»	317	765	447	1127	2569	228	1 538
6	ПАТ «Виробничо-торгова кондитерська фірма «Ласощі»	1657	4832	-2539	-1393	-2070	-9699	-3294
7	ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода»	1844	4746	1000	764	1038	1209	933
8	ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»	12938	4881	3896	13077	9836	7353	30283
9	ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика»	208378	155153	182381	102766	76015	144577	103025
10	ПрАТ «Дніпропетровський олійноекстракційний завод»	44574	57513	42557	-3667	-2353	66885	-36572
11	ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод»	148958	-1615	23686	-15433	54066	67056	104949
12	ПрАТ «Тростянецький м'ясокомбінат»	14697	5962	-23455	-11147	-64275	-1408	-1743
13	ПрАТ «Івано-Франківський м'ясокомбінат»	-49984	66357	-9692	-37616	-66966	-5768	-8232
14	ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика»	6627	8546	8996	9530	13228	19911	9782
15	ПрАТ «Київхліб»	-27483	21347	16306	-2514	13500	-42970	-39463
16	ПрАТ «Дніпропетровський хлібзавод № 9»	11158	2297	450	-10846	6145	1428	10 428
17	ПАТ «Одеський консервний завод дитячого харчування»	-3284	-4428	-2473	-3788	-3201	-2919	-3937

Джерело: дані фінансової звітності підприємств харчової промисловості, оприлюднені на сайтах Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України.

Показники фінансового результату до оподаткування формують інформаційне забезпечення для обрання формули обчислення ефективної ставки податку на прибуток підприємства. Нами обрана формула 7а (рис. 1), оскільки вибірку обмежено прибутковими підприємствами за фінансовим результатом до оподаткування у досліджуваному та попередніх податкових періодах. Розрахункові значення ефективної ставки податку на прибуток підприємств харчової промисловості у 2015-2021 рр. наведено у табл. 3.

Перевірка гіпотези про ступінь відхилення нормативної та ефективної ставок податку на прибуток харчових підприємств. Середня ефективна ставка податку на прибуток досліджуваних підприємств (рис. 2), розрахована за формулою середньої арифметичної зваженої, становила майже 15 % у 2015-2016 рр., тобто на 3 в. п. була меншою від нормативної ставки

податку на прибуток. У 2017-2020 рр. середня ефективна ставка податку на прибуток була підвищена та максимально наближена до нормативної ставки податку на прибуток. У 2021 р. мало місце незначне зменшення середньої ефективної ставки. Стандартне відхилення ефективної ставки податку на прибуток набувало максимального значення у 2015 р. у розмірі 21,23 %, а коефіцієнт варіації дорівнював 134,00 %. Розрахункове значення коефіцієнта варіації ефективної ставки податку на прибуток у 2015 р. перебувало поза критичними межами та середня ефективна ставка податку на прибуток є волатильною. У 2016-2020 рр. стандартне відхилення ефективної ставки податку на прибуток зменшилося на порядок від рівня 2015 р. та становило 2,34, 4,53, 1,68, 1,39 та 4,49%, відповідно. Розрахункове значення коефіцієнта варіації ефективної ставки податку на прибуток у 2015 - 2021 рр. не перевищувало 25 %, що свідчить про неоднорідність

досліджуваної вибірки харчових підприємств за критерієм ефективної ставки податку на прибуток підприємства.

Отже, останнім часом *ETR* є максимально наближеною до нормативної ставки податку на прибуток 18 %. Це означає, що інвестори

та інші користувачі фінансової інформації під час прийняття управлінських рішень щодо харчових підприємств та розрахунку фінансових показників у 2017 - 2021 рр. можуть оперувати нормативною ставкою податку на прибуток підприємства.

Таблиця 3 – Ефективна ставка податку на прибуток (*ETR*) досліджуваних підприємств у 2015-2021 рр., %.

№ п/п	Підприємство	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє знач.	Станд. відхил.
1. Ефективна ставка податку на прибуток (<i>ETR</i>).										
1.1	ПрАТ «Монделіс Україна»	14,48	13,86	20,12	18,87	18,81	19,05	19,23	17,78	2,51
1.2	ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика»	17,98	18,04	17,90	18,01	17,98	15,35	18,01	17,61	1,00
1.3	ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода»	71,75	18,27	19,20	17,54	18,02	19,19	18,65	26,09	20,14
1.4	ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»	14,82	19,71	28,95	14,93	15,31	28,51	14,87	19,59	6,48
1.5	ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика»	15,31	15,04	13,74	15,52	16,42	14,15	8,63	14,11	2,58
1.6	ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика»	18,85	18,09	18,01	18,09	18,14	18,12	18,00	18,18	0,30
2. Відхилення ефективної від нормативної ставок податку на прибуток (<i>ETR-18</i> %)										
2.1	ПрАТ «Монделіс Україна»	-3,52	-4,14	2,12	0,87	0,81	1,05	1,23	-0,22	2,51
2.2	ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика»	-0,02	0,04	-0,10	0,01	-0,02	-2,65	0,01	-0,39	1,00
2.3	ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода»	53,75	0,27	1,20	-0,46	0,02	1,19	0,65	8,09	20,14
2.4	ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»	-3,18	1,71	10,95	-3,07	-2,69	10,51	-3,13	1,59	6,48
2.5	ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика»	-2,69	-2,96	-4,26	-2,48	-1,58	-3,85	-9,37	-3,89	2,58
2.6	ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика»	0,85	0,09	0,01	0,09	0,14	0,12	0,00	0,18	0,30

Джерело: розрахунки авторів за формулою 7а.

Рис. 2. Нормативна ставка (18 %) та середня ефективна ставка податку (*ETR*) на прибуток у 2015-2021 рр. для вибіркового підприємств харчової промисловості України.

Джерело: розрахунки авторів.

Детальний аналіз виявляє, що спільні підходи до формування податкової політики мають ПрАТ «Монделіс Україна», ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика», що характеризується коливанням ефективної ставки податку на прибуток у напрямку як зменшення, так і збільшення щодо нормативної ставки та низьким рівнем варіації ефективної ставки податку на прибуток. Ефективна ставка податку на прибуток ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика» перевищувала нормативну ставку податку на прибуток, і лише у 2021 р. дорівнювала нормативному значенню.

ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» мало ефективну ставку податку на прибуток меншу за нормативну ставку, низький рівень варіації ефективної ставки податку на прибуток. ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» характеризується коливанням ефективної ставки податку на прибуток у напрямку як зменшення, так і збільшення відносно нормативної ставки,

однак рівень варіації ефективної ставки податку на прибуток вищий за показники варіації вибірки підприємств. ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода» має високий рівень варіації ефективної ставки податку на прибуток та зменшення у 4 рази 2016 - 2021 рр. проти 2015 р.

Факторний аналіз. У таблиці 4 наведено формульне та інформаційне забезпечення визначення потенційних факторів впливу на ефективну ставку податку на прибуток вибіркового підприємства харчової промисловості України. Систематизація робіт іноземних вчених [11] дала змогу обрати наступні десять потенційно впливових факторів: активи підприємства, дохід від реалізації продукції, кількість працівників, частка зобов'язань у активах, частка матеріальних активів в активах, частка оборотних активів в активах, рентабельність активів і власного капіталу, трудомісткість, темп зростання реального ВВП.

Таблиця 4 – Перелік і формули розрахунку факторів впливу на ефективну ставку податку на прибуток підприємства.

№ п/п	Фактор	Позначення	Формула	Розрахунок за фін. звітністю
1	Розмір підприємства за вартістю активів	$SIZE_1$	-	ф. 1 р. 1300
2	Розмір підприємства за доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	$SIZE_2$	-	ф. 2 р. 2000
3	Розмір підприємства за кількістю працівників	$SIZE_3$	-	
4	Фінансовий леверидж (частка зобов'язань у активах)	LEV	$\frac{\text{Загальні зобов'язання}}{\text{Загальні активи}}$	$\frac{\text{ф. 1 р. 1595} + \text{ф. 1 р. 1695}}{\text{ф. 1 р. 1300}}$
5	Капіталомісткість (частка матеріальних активів в загальних активах)	$CAPINT$	$\frac{\text{Матеріальні активи}}{\text{Загальні активи}}$	$\frac{\text{ф. 1 р. 1010} + \text{ф. 1 р. 1100}}{\text{ф. 1 р. 1300}}$
6	Мобільність активів (частка оборотних активів в загальних активах)	$INVINT$	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Загальні активи}}$	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195}}{\text{ф. 1 р. 1300}}$
7	Рентабельність активів	ROA	$\frac{\text{Прибуток після оподаткування}}{\text{Загальні активи}}$	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350}}{\text{ф. 1 р. 1300}}$
8	Рентабельність власного капіталу	ROE	$\frac{\text{Прибуток після оподаткування}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350}}{\text{ф. 1 р. 1495}}$
9	Трудомісткість	$LABINT$	$\frac{\text{Витрати на оплату праці}}{\text{Сукупні доходи}}$	$\frac{\text{ф. 2 р. 2505}}{\text{ф. 2 р. 2000} + \text{ф. 2 р. 2120} + \text{ф. 2 р. 2200} + \text{ф. 2 р. 2240}}$
10	Економічний цикл (темп зростання реального ВВП)	$Real\ GDP$	$\frac{\text{ВВП(поточного року)}}{\text{ВВП(попереднього року)}}$	Статистичний збірник / «Національні рахунки України» [34]

Джерело: [11, с. 59] та авторські розробки. Запис типу ф.2 р.2350 – означає рядок 2350 форми 2 фінансової звітності підприємства.

Вихідні дані для факторного аналізу визначались з даних фінансової звітності підприємства. Загалом було обрано 6 підприємств і опрацьовано 300 значень-факторів:

$$6 \text{ підприємств} \times 10 \text{ факторів} \times 5 \text{ років} = 300 \text{ показників.}$$

За допомогою програмних пакетів Microsoft Office виконано економіко-статистичний і факторний аналізи, результати якого наведено в таблиці 5.

Найбільшу кількість факторів впливу і кількість кореляцій отримано для ПрАТ «Монделіс Україна», ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика», ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода», ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика». Ефективна ставка податку на прибуток ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика» корелюється з сімома факторами впливу.

Таблиця 5 – Кореляційна матриця факторів впливу на ефективну ставку податку на прибуток досліджуваних підприємств у 2015-2021 рр.

№ п/п	Підприємство	Коефіцієнти кореляції									
		<i>ETR/SIZE₁</i>	<i>ETR/SIZE₂</i>	<i>ETR/SIZE₃</i>	<i>ETR/LEV</i>	<i>ETR/CAPINT</i>	<i>ETR/INVINT</i>	<i>ETR/ROA</i>	<i>ETR/ROE</i>	<i>ETR/LABINT</i>	<i>ETR/Real GDP</i>
1	ПрАТ «Монделіс Україна»	0,43	0,62	-0,79	0,34	0,80	-0,77	0,75	0,44	-0,87	-0,16
2	ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика»	-0,51	-0,11	0,43	0,18	-0,83	0,83	0,52	-0,77	-0,33	0,72
3	ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода»	-0,54	0,43	0,55	-0,55	-0,55	-0,66	-0,21	-0,22	-0,61	0,31
4	ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»	0,13	-0,13	0,31	-0,10	0,29	0,22	-0,80	-0,26	0,46	-0,34
5	ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика»	-0,57	-0,49	0,61	0,39	0,44	0,08	0,21	0,28	-0,34	-0,53
6	ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика»	-0,51	-0,51	-0,24	-0,33	0,02	0,25	0,18	0,41	-0,76	0,17
	Всього по вибірці	0,46	0,57	-0,90	0,22	0,61	-0,76	0,44	-0,24	0,34	-0,40

Примітка: Розрахунки авторів на основі даних підприємств для 2015-2021 років: темно-сірий колір комірки – сильний зв'язок, світло-сірий колір комірки – помірний зв'язок.

Кореляційна матриця факторів впливу на ефективну ставку податку на прибуток (табл. 5) доводить наявність сильного зв'язку ефективної ставки податку на прибуток з такими показниками як розмір підприємства ($r_{ETR/SIZE1} = 0,46$; $r_{ETR/SIZE2} = 0,57$; $r_{ETR/SIZE3} = -0,90$), капіталомісткість ($r_{ETR/CAPINT} = 0,61$), мобільність активів ($r_{ETR/INVINT} = -0,76$), прибутковість активів ($r_{ETR/ROA} = 0,44$) та рівень економічної активності в країні ($r_{ETR/RealGDP} = -0,40$).

Висновки. Науковці та представники бізнесу, інвестори розмежовують нормативну та ефективну ставки оподаткування прибутку підприємства. Нормативна ставка оподаткування прибутку підприємства може відрізнитися від ефективної ставки з урахуванням практик ухилення від сплати податків або, навпаки, присутності надмірного податкового навантаження на учасників ринку. В Україні в основі відхилення нормативної та ефективної ставки

оподаткування прибутку підприємства покладено механізм коригування фінансового результату до оподаткування за допомогою різниць. У рамках мікроекономічного аналізу виявлено, що після 2017 року нормативна та ефективна ставки податку на прибуток підприємства для харчових підприємств є наближеними. Користувачі фінансової інформації під час прийняття управлінських рішень щодо харчових підприємств можуть оперувати нормативною ставкою податку на прибуток підприємства.

Доведено дуже сильний зв'язок ефективної ставки податку на прибуток з розміром підприємства за доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та кількістю працівників, часткою оборотних активів у загальній вартості активів, сильний зв'язок ефективної ставки податку на прибуток з розміром підприємства (за вартістю активів, за доходом від реалізації продукції, за кількістю працівників), капіталомісткістю, мобільністю активів, прибутковістю активів. Найбільшу кількість факторів впливу і кількість кореляцій отримано для чотирьох підприємств вибірки: ПрАТ «Монделіс Україна», ПрАТ «Рівненська кондитерська фабрика», ПрАТ «Кондитерська фабрика «Лагода», ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Сторожук О. В., Панура Ю. В. Податок на прибуток підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2013. № 3. С. 191-196.
3. CASE Україна. Податки в Україні vs країни ЄС: де платять більше? URL: <https://cost.ua/714-podatku-v-ukrayini-vs-krayiny-eu-de-platyat-bilshhe>.
4. European Commission. Direct taxes - Corporate Income Tax. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxDetails.html?id=25/1640991600.
5. Buijink W., Janssen B., Schols Y. Evidence of the effect of domicile on corporate average effective tax rates in the European Union. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 2002. №11. PP. 115-130.
6. Statutory and Effective Corporate Tax Rates. URL: <https://www.compareyourcountry.org/corporate-tax-statistics>.
7. Murphy C. Efficiency of the tax system: a marginal excess burden analysis. Working Paper 4/2016. URL: <https://taxpolicy.crawford.anu.edu.au/publication/ttpi-working-papers/7790/efficiency-tax-system-marginal-excess-burden-analysis>.
8. Overesch M. The Effective Tax Burden of Companies in Europe. *CESifo DICE Report*. 2015. Vol. 03, Iss. 4. PP. 56-63.
9. Helcmanovská M., Andrejovská A. Tax Rates and Tax Revenues in the Context of Tax Competitiveness. *Journal of Risk and Financial Management*. 2021. 14: 284. <https://doi.org/10.3390/jrfm14070284>.
10. Šimoviæ H. Effective Corporate Income Tax Burden in Croatia. *Zagreb International Review of Economics and Business*. 2009. Vol. 12, Issue 2. PP. 107-121.
11. Bubanić M., Šimović H. Determinants of the effective tax burden of companies in the Telecommunications activities in the Republic of Croatia. *Zagreb International Review of Economics & Business*. 2021. Vol. 24/ No. 2. PP. 59-76. <https://doi.org/10.2478/zireb-2021-0011>.
12. Goddard J., Tavakoli M., Wilson J. Determinants of profitability in European manufacturing and services: Evidence from a dynamic panel data. *Applied Financial Economics*. 2005. Vol. 15 (18). PP. 1269-1282. DOI: 10.1080/09603100500387139.
13. Wing C., Yiu M. Firm size and performance of manufacturing enterprises in P. R. China: The case of Shanghai's manufacturing industries. *Small Business Economics*. 1997. Vol. 9 (3). PP. 287-298.
14. Meijaard J., Brand M., Mosselman M. Organizational structure and performance in Dutch small firms. *Small Business Economics*. 2005. Vol. 25(1). PP. 83-96. DOI: 10.1007/s11187-005-4259-7.
15. Carreras M., Dachapalli C., Mascagni G. Effective corporate tax burden and firm size in South Africa: A firm-level analysis. *WIDER Working Paper 2017/162*. URL: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/Publications/Working-paper/PDF/wp2017-162.pdf>.
16. Bachas P., Brockmeyer A., Dom R., Semelet C. Effective tax rates and firm size: the case of Ethiopia. World Bank: Development Research Group; Macro, Trade & Investment Global Practice January 2022. URL: https://www.taxdev.org/sites/default/files/2022-02/TaxDev_Effective_Tax_Rates_Ethiopia_0.pdf.
17. Shin Y., Park J. Differences in Tax Avoidance According to Corporate Sustainability with a Focus on Delisted Firms. *Sustainability*. 2022, 14, 6648. <https://doi.org/10.3390/su14116648>.
18. Лемішко О. О. Регулюючий вплив податкового навантаження на економічні процеси у сільському господарстві. *Молодий вчений*. 2016. № 9. С. 54-60.
19. Boiko S., Nehrey M., Davydenko N., Karbivskyi V. Tax Sustainability in Ukraine: A Case of Agricultural Companies. *Economics*. 2023. 11: 6. <https://doi.org/10.3390/economics11010006>.
20. Концева В., Антоненко Н., Карлова І. Обліково-аналітичне забезпечення оцінки податкового навантаження підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-12>.
21. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи/ за ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. К.: ДННУ Академія фінансового управління, 2013. 494 с.
22. Shirinyan L., Arych M. Impact of the insurance costs on the competitiveness of food industry enterprises of Ukraine in the context of the food market security. *Ukrainian Food Journal*. 2019. № 8 (2). PP. 368-385.

23. Валовий внутрішній продукт (1990-2021). URL: <https://ukrstat.gov.ua>.

24. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010-2021). URL: <https://ukrstat.gov.ua/>.

25. Jacobs O. H., Spengel C. The Effective Average Tax Burden in the European Union and the USA: A Computer-Based Calculation and Comparison with the Model of the European Tax Analyzer (September 1999). ZEW Discussion Paper No. 99-54. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.376221>.

26. Nurwati, Prastio, Nawang Kalbuana. Influence of firms size, exchange rate, profitability and tax burden on transfer pricing. *International Journal of Economics, Business and Accounting Research*. Peer Reviewed – International Journal. 2021. Vol-5, Iss. 3. PP. 967-980.

27. F. Dwi N. Yuniadi Mayoman, dan Suhartini Karjo. Pengaruh Pajak, Tunneling Incentive dan Good Corporate Governance (GCG) Terhadap Indikasi Melakukan Transfer Pricing pada Perusahaan Manufaktur yang Terdaftar di Bursa Efek Indonesia (Studi pada Bursa Efek Indonesia yang Berkaitan dengan Perusahaan Asing. *Jurnal Perpajakan*. 2016. Vol. 8 (1). PP. 1–9.

28. Blechová B., Barteczková I. Comparison of the methodologies for assessing effective tax burden of corporate income used in European Union. *Slezska Univerzita-Obchodne podnikatelska Fakulta University of Silesia-School of Business Administration*. 2008. URL: <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/17822/>.

29. Lazar S. Effective Tax Burden Borne By Companies: A Review And A New Methodology. *Annals of Faculty of Economics, University of Oradea, Faculty of Economics*. 2010. Vol. 1 (2). PP. 584-588.

30. Леонова А. В., Черненко К. П. Вплив податкового навантаження на фінансовий стан підприємств молочної галузі. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1224-1229.

31. Новосельська Л. І. Методи оцінювання рівня податкового навантаження підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.10. С. 239-244.

32. Калабухова С. В. Аналіз податкової ефективності суб'єкта господарювання. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 4. С. 193-199.

33. Алексеев І. В., Паранчук С. В., Червінська О. С., Синютка Н. Г. Управління податковим навантаженням підприємств. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 145-152.

34. Статистичний збірник/Statistical Publication Національні рахунки України/ National Accounts of Ukraine. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES

1. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>

2. Storozhuk, O. V., Panura, Yu. V. (2013). Podatok na prybutok pidpryemstv: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Corporate income tax: domestic and foreign experience]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoї sluzhby Ukrainy*

(ekonomika, pravo) [Scientific bulletin of the National University of the State Tax Service of Ukraine (economics, law)], no. 3, pp. 191-196.

3. CASE Ukraine. Podatky v Ukraini vs krajiny YeS: de platiat bilshe? Available at: <https://cost.ua/714-podatky-v-ukrayini-vs-krayiny-eu-de-platyat-bilshe/>.

4. European Commission. Direct taxes - Corporate Income Tax. Available at: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxDetails.html?id=25/1640991600.

5. Buijink, W., Janssen, B., Schols, Y. (2002). Evidence of the effect of domicile on corporate average effective tax rates in the European Union, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 11, pp. 115-130.

6. Statutory and Effective Corporate Tax Rates. Available at: <https://www.compareyourcountry.org/corporate-tax-statistics>.

7. Murphy, C. (2016). Efficiency of the tax system: a marginal excess burden analysis. Working Paper 4/2016. Available at: <https://taxpolicy.crawford.anu.edu.au/publication/ttpe-working-papers/7790/efficiency-tax-system-marginal-excess-burden-analysis>.

8. Overesch, M. (2005). The Effective Tax Burden of Companies in Europe. *CESifo DICE Report*, Vol. 03, Iss. 4, pp. 56-63.

9. Helcmanovská, M., Andrejovská, A. (2021). Tax Rates and Tax Revenues in the Context of Tax Competitiveness. *Journal of Risk and Financial Management*, 14: 284. Available at: <https://doi.org/10.3390/jrfm14070284>.

10. Šimoviæ, H. (2009). Effective Corporate Income Tax Burden in Croatia. *Zagreb International Review of Economics and Business*, vol. 12, issue 2, pp. 107-121.

11. Bubanić, M., Šimović, H. (2021). Determinants of the effective tax burden of companies in the Telecommunications activities in the Republic of Croatia. *Zagreb International Review of Economics & Business*, vol. 24, no. 2, pp. 59-76. Available at: <https://doi.org/10.2478/zireb-2021-0011>.

12. Goddard, J., Tavakoli, M., Wilson, J. (2005). Determinants of profitability in European manufacturing and services: Evidence from a dynamic panel data. *Applied Financial Economics*, 15 (18), pp. 1269–1282. Available at: DOI: 10.1080/09603100500387139.

13. Wing, C., Yiu, M. (1997). Firm size and performance of manufacturing enterprises in P. R. China: The case of Shanghai's manufacturing industries. *Small Business Economics*, 9 (3), pp. 287-298.

14. Meijaard, J., Brand, M., & Mosselman, M. (2005). Organizational structure and performance in Dutch small firms. *Small Business Economics*, 25 (1), pp. 83-96. Available at: DOI: 10.1007/s11187-005-4259-7.

15. Carreras, M., Dachapalli, C., Mascagni, G. (2017). Effective corporate tax burden and firm size in South Africa: A firm-level analysis. *WIDER Working Paper 2017/162*. Available at: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/Publications/Working-paper/PDF/wp2017-162.pdf>.

16. Bachas, P., Brockmeyer, A., Dom, R., Semelet, C. (2022). Effective tax rates and firm size: the case of

Ethiopia. World Bank: Development Research Group; Macro, Trade & Investment Global Practice January 2022. Available at: https://www.taxdev.org/sites/default/files/2022-02/TaxDev_Effective_Tax_Rates_Ethiopia_0.pdf.

17. Shin, Y., Park, J. (2022). Differences in Tax Avoidance According to Corporate Sustainability with a Focus on Delisted Firms. *Sustainability*, 14, 6648. Available at: <https://doi.org/10.3390/su14116648>.

18. Lemishko, O. O. (2016). Rehuliuiuchy vplyv podatkovoho navantazhennia na ekonomichni protsesy u silskomu hospodarstvi [Regulatory influence of the tax burden on economic processes in agriculture]. *Molodyi vchenyi [Young scientist]*, no. 9, pp. 54-60.

19. Boiko, S., Nehrey, M., Davydenko, N., Karbivskiy, V. (2023). Tax Sustainability in Ukraine: A Case of Agricultural Companies. *Economies*, 11:6. Available at: <https://doi.org/10.3390/economies11010006>.

20. Kontseva, V., Antonenko, N., Karlova, I. (2021). Oblikovo-analitychne zabezpechennia otsinky podatkovoho navantazhennia pidpriemstva [Accounting and analytical support for assessing the tax burden of the enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and society]*, (29). Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-12>.

21. Yefimenko, T. I., Sokolovska, A. M. and etc. (2013). Dynamika podatkovoho navantazhennia v Ukraini v konteksti realizatsii podatkovoi reform [Dynamics of the tax burden in Ukraine in the context of the implementation of the tax reform]. *Kyiv: Academy of Financial Management*, 494 p.

22. Shirinyan, L., Arych, M. (2019). Impact of the insurance costs on the competitiveness of food industry enterprises of Ukraine in the context of the food market security. *Ukrainian Food Journal*. 8 (2), pp. 368-385.

23. Valovyi vnutrishnii produkt (1990-2021). Available at: <https://ukrstat.gov.ua/>.

24. Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2010-2021). Available at: <https://ukrstat.gov.ua/>.

25. Jacobs, O. H., Spengel, C. (1999). The Effective Average Tax Burden in the European Union and the USA: A Computer-Based Calculation and Comparison with the Model of the European Tax Analyzer (September 1999). *ZEW Discussion Paper*, no. 99-54. Available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.376221>.

26. Nurwati, Prastio, Nawang Kalbuana. (2021). Influence of firms size, exchange rate, profitability and tax burden on transfer pricing. *International Journal of Economics, Business and Accounting Research. Peer Reviewed – International Journal*, vol. 5, iss. 3, pp. 967-980.

27. F Dwi Noviasatika, Yuniadi Mayoman, dan Suhartini Karjo. (2016). Pengaruh Pajak, Tunneling Incentive dan Good Corporate Governance (GCG) Terhadap Indikasi Melakukan Transfer Pricing pada Perusahaan Manufaktur yang Terdaftar di Bursa Efek Indonesia (Studi pada Bursa Efek Indonesia yang Berkaitan dengan Perusahaan Asing. *Jurnal Perpajakan*, 8 (1), pp. 1-9.

28. Blechová, B., Barteczková, I. (2008). Comparison of the methodologies for assessing effective tax burden of corporate income used in European Union. *Slezska Univerzita-Obchodne podnikatelska Fakulta University of Silesia-School of Business Administration* 22 May 2008. Available at: <https://mpr.aub.uni-muenchen.de/17822/>.

29. Lazar, S. (2010). Effective Tax Burden Borne By Companies: A Review And A New Methodology. *Annals of Faculty of Economics, University of Oradea, Faculty of Economics*, vol. 1 (2), pp. 584-588.

30. Leonova, A. V., Chernenok, K. P. (2017). Vplyv podatkovoho navantazhennia na finansovyi stan pidpriemstv molochnoi haluzi [The impact of the tax burden on the financial condition of dairy enterprises]. *Molodyi vchenyi [Young scientist]*, no. 11, pp. 1224-1229.

31. Novoselska, L. I. (2013). Metody otsiniuvannia rivnia podatkovoho navantazhennia pidpriemstv [Methods of assessing the level of tax burden of enterprises]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of National Technical University of Ukraine]*, Vol. 23.10, pp. 239-244.

32. Kalabukhova, S. V. (2018). Analiz podatkovoi efektyvnosti subiekta hospodariuvannia [Analysis of tax efficiency of a business entity]. *Ekonomichniy analiz [Economic analysis]*, Tom 28, no. 4, pp. 193-199.

33. Aliksieiev, I. V., Paranchuk, S. V., Chervinska, O. S., Syniutka, N. H. (2016). Upravlinnia podatkovym navantazhenniam pidpriemstv [Management of the tax burden of enterprises]. *Rehionalna ekonomika [Regional economy]*, no. 4, pp. 145-152.

34. Statistical Publication «National Accounts of Ukraine». Available at: <https://ukrstat.gov.ua/>.

Tax burden of food industry companies of Ukraine.

Shirinian L., Boiko S., Tolstenko O.

The tax burden determines the payment of taxes by the market subject to various budgets and serves as the basis for verification by the State Tax Service. The corporate income tax rate, which is equal to 18% in Ukraine, is called normative. The effective tax rate can be determined from the standpoint of macroeconomic analysis of the tax burden for the industry and from the standpoint of microeconomic analysis of the tax burden for individual enterprises. It is relevant to study the effective tax burden of food industry enterprises, which form significant shares of GDP and tax payments in the consolidated budget of the country.

The purpose of the study is a microeconomic analysis of the influence of factors on the effective tax rate of food industry companies of Ukraine and the verification of the hypothesis about the degree of deviation of the effective rate from the normative tax rate of food enterprises.

Methodology. The methods of generalization, descriptive statistics and systematization, factor and correlation-regression analyses are used in the investigation. Economic and statistical analysis was carried out using Microsoft Office software packages.

The results. An algorithm for calculating the effective corporate tax rate is proposed. The list of financial operations at food enterprises of Ukraine, which produce a change in the financial result before taxation, is determined. It was revealed that in recent years the effective tax burden approaches to the normative tax rate, 18%.

A methodology of microeconomic calculations was developed for assessing the tax burden of a company based on indicator-factors, including: company assets, income from product sales, number of employees, share of liabilities in assets, share of tangible assets in

assets, share of current assets in assets, profitability of assets and equity capital, labor intensity, growth rate of real GDP. Correlations between the effective tax rate and the factors are determined. The largest number of influencing factors and the number of correlations are obtained for four enterprises of the sample: private joint stock companies "Mondelis Ukraine", "Lagoda Confectionery Factory", "Rivne confectionery factory", "Kharkiv biscuit factory".

Key words: tax burden, tax return, normative tax rate, effective tax rate, food industry enterprises, factor analysis, correlation analysis.

Copyright: Шірінян Л.В., Бойко С.В., Толстенко О.Ю. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Шірінян Л.В.

Бойко С.В.

Толстенко О.Ю.

<https://orcid.org/0000-0002-8349-2113>

<https://orcid.org/0000-0002-1333-0397>

<https://orcid.org/0000-0002-1897-2110>